

УДК 94 (477) «1944/1947»

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.2.69>

Алла Федорова*

ІЗМАЇЛЬСЬКА СТАРООБРЯДНИЦЬКА ЄПАРХІЯ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1945–1947)

Анотація: У статті, на основі маловідомих документів Архіву Кишинівської єпархії Руської православної старообрядницької церкви (РПСЦ), аналізується положення Ізмаїльської старообрядницької єпархії у перші повоєнні роки, коли вона з підпорядкування Білокриницької митрополії перейшла до Московської Архієпископії. У цей період діяльність релігійних громад знаходилася під пильним наглядом влади, уповноважені у справах релігійних культур контролювали кожен крок. Надмірна бюрократія, голод 1946–1947 рр., безгрошів'я призвели до хвороби ізмаїльського єпископа Арсенія (Лисова) і, як наслідок, припинення існування окремої єпархії. Вона була віддана у підпорядкування кишинівському єпископу Іосифу в 1947 р. У статті розглядаються проблеми, які турбували єпархію у перші повоєнні роки – положення монастирів, підвищення духовно-морального стану, фінансові справи, створення єпархіальної ради тощо, подаються дані щодо чисельності приходів і монастирів.

Ключові слова: старообрядці, Ізмаїльська старообрядницька єпархія, релігійні громади, монастирі, єпископ Арсеній (Лисов)

На Півдні Бессарабії з XIX ст. формується потужний центр старообрядництва. У 1857 р. для старообрядців регіону створена Ізмаїльська старообрядницька єпархія, доля якої виявилася досить нелегкою через її геополітичне розташування. Територія Бессарабії неодноразово переходила від Румунії до Росії і, відповідно, єпархія підпорядковувалася то білокриницькому митрополитові, який керував закордонними єпархіями, то російському архієпископу. Влітку 1940 р. Південна Бессарабія була зайнята радянськими військами та перейшла від Румунії до складу УРСР. Старообрядці регіону вперше стикнулися з радянською владою, однак вже через рік опинилися у складі Румунії. У серпні 1944 р. радянська влада відвоювала регіон, який знову увійшов до радянської України. Ізмаїльська єпархія з-під влади Білокриницької митрополії перейшла у підпорядкування Московської архієпископії (якій старообрядці регіону підпорядковуються і в наш час). З остаточним утвердженням радянської влади ведеться активна «советизація», на перших порах з поміркованою, але цілеспрямованою антирелігійною політикою, надмірним контролем за діяльністю релігійних громад. Зміна влади, безумовно, відбилася і на положенні досліджуваної єпархії.

* Федорова Алла Іванівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та етнографії України Одеського національного політехнічного університету (м. Одеса, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0306-7804>; e-mail: alla_F2006@ukr.net

Проблеми радянської повоєнної релігійної політики в Україні отримали висвітлення у загальних роботах¹, дослідженнях з окремих регіонів, громад². Що стосується Ізмаїльської єпархії, то її історія у повоєнні роки не стала предметом спеціального дослідження, за винятком кількох робіт, присвячених закриттю монастирів та окремих релігійних громад³. Окреслений період через брак джерел не отримав достатнього висвітлення. Однак документи Ізмаїльської старообрядницької єпархії повоєнного часу, виявлені нещодавно у Кишиневі в так званій Мазаракіївській церкві⁴, дають можливість заповнити цю прогалину (окремі документи архіву вже оприлюднені⁵).

Мета даної роботи – розкрити становище Ізмаїльської старообрядницької єпархії у перші повоєнні роки на основі документів Мазаракіївського архіву; окреслити проблеми, що турбувати єпархію; охарактеризувати стосунки єпархії з владою; виявити кількість і чисельність приходів тощо.

Ще 19 травня 1944 р. Рада народних комісарів СРСР (РНК СРСР) прийняла рішення про створення Ради у справах релігійних культів. На неї покладалося завдання здійснювати зв'язок між урядом і керівниками релігійних об'єднань, які належали до різних конфесій, крім РПЦ. Фактично Древлеправославна церква опинилася під її контролем. Створювався також інститут уповноважених, що мав систематично стежити за дотриманням законодавства у релігійній сфері, інформувати органи влади про випадки його порушення; сприяти релігійним організаціям у розв'язанні питань, які вони ставили перед державними установами тощо.

19 листопада 1944 р. вийшла постанова РНК СРСР «Про порядок відкриття споруд

¹ Лисенко О.Є. Церковне життя в Україні, 1943-1946. Київ: Інститут історії України НАН України, 1997; Войналович В.А. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005.; Бондарчук П.М. Релігійність населення України у 40-80-х роках ХХ ст.: соціокультурні впливи, особливості, тенденції змін. Київ: Інститут історії України НАН України, 2009 та ін.

² Михайлуца М.І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939-1945). Одеса: ВМВ, 2008; Маринченко Г.М. Виявлення та ліквідація порушення законодавства про культури у Південній Україні в перші повоєнні роки // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Історичні науки. 2013. Вип. 3.34. С. 148-153; Сичевський А. Керівні органи старообрядницьких громад Житомирщини у 1945-1980-х рр.: соціальний склад та фінансово-господарська діяльність // Східноєвропейський історичний вісник. 2018. Спец. вип. 3. С. 87-97 та ін.

³ Михайлуца Н.И. Старообрядческие монастыри и монашество на Измаильщине в годы Великой Отечественной войны // Липоване: история и культура русских старообрядцев. Вып. I. Одесса, 2004. С. 71-76; Федорова А.І. Антирелігійна кампанія проти старообрядницьких церков та монастирів Одещини (кінець 40-х – початок 50-х рр. ХХ ст.) // Інтелігенція і влада. Серія: Історія. 2005. Вип. 5. С. 71-82.

⁴ Архів Кишинівської єпархії РПЦ (Мазаракіївський архів, далі – МА). Ф. Ізмаїльська єпархія. В окремих справах посторінкова нумерація.

⁵ Пригарин А.А. Старообрядческая община г. Одессы, 1945-1962 гг.: по материалам архива Кишиневской епархии РПЦ // Старообрядчество: история, культура, современность. 2015. № 15. С. 93-101; Лунева О.К. Старообрядческая община Покрова Пресвятой Богородицы с. Муравлевка: 1950-1962 гг. (по материалам архива Кишиневской Епархии РПЦ) // Международные Заволокинские чтения. Сб. 4. Рига, 2016. С. 568-584; Лунева О.К., Пригарин А.А., Литвина Н.В. Обзор состава и содержания «Мазаракеевского архива» Кишиневской старообрядческой общины // Современное старообрядчество Молдавии: книжность, традиции, хозяйство. Москва: Археодоксия, 2016. С. 93-106; Пригарин А.А. Автобиографические материалы священства как источник для изучения вхождения липован в советское пространство (вторая половина 1940-х гг.) // Культура русских-липован в национальном и международном контексте. Вып. 7. Бухарест, 2019. С. 287-303.

релігійних культів», за якою заяву мали підписати не менше 20 місцевих повнолітніх громадян, не позбавлених судом виборчих прав, громада повинна мати власного священника, на пошуки якого надавалося 3 місяці, також кандидат мав отримати дозвіл на богослужіння від московського архієпископа Іринарха⁶.

Механізм реєстрації релігійних громад створював значні перепони для зростання їх кількості. До того ж контрольні органи ретельно перевіряли позиції їх лояльності у ставленні до радянської влади та їх діяльності у період окупації. Наприклад, священник с. Приморського Симеон Детков у 1947 р. був засуджений за ст. 54-10, ч. 2, 54-3 КК УРСР на 5 років ВТТ⁷.

Однак спостерігалися і певні послаблення щодо старообрядців у 1945 р.: поновилося видання церковного календаря РПСЦ; старообрядницьким служителям культу надалася відстрочка від призову по мобілізації до армії; 9 вересня 1945 р. у Покровському кафедральному соборі Москви відбулася перша повоєнна єпископська хіротонія: інок Іосиф (Моржаков) поставлений в єпископа. А 30 вересня 1945 р. йому ввірялося управління Одеською та Кишинівською єпархіями. Було вирішене і питання юридичного підпорядкування Ізмаїльської єпархії, яка у роки війни знаходилася під владою білокриницького митрополита Тихона (Качалкіна) (митрополія знаходилася на території Румунії). Того ж таки 30 вересня 1945 р. Московська старообрядницька архієпископія призначила (а фактично підтвердила) на Ізмаїльську єпархію єпископа Арсенія⁸.

Вже 17 жовтня 1945 р. відбулося перше засідання Ізмаїльської єпархіальної ради, про що ми дізнаємося з документів Мазаракіївського архіву⁹. На засіданні були присутні усі священники єпархії та попечителі (усього 22 особи). Розглядалося чимало питань, які єпископ не наважувався розв'язати самотужки.

1) *Про проблеми монастирів*. Єпископ Арсеній доповів, що у чоловічих монастирях (Петропавлівському, що розташовувався поблизу м. Вилкова, й Архангельському в с. Нова Некрасівка) панують справжні злидні. Особливо турбувало положення Петропавлівського монастиря. З серпня 1944 р. майже половину приміщень монастиря зайняли військові з прикордонної застави. Наставник монастиря Климент Ізотов неодноразово скаржився уповноваженому з релігійних культів про стиснення та збитки, завдані солдатами прикордонного загону¹⁰. Владика Арсеній на зібранні налаштував присутніх на краще, висловлював думку, що війна завершена і, відповідно, застава при монастирі не буде потрібна.

З приєднанням Бессарабії до монастирів проявлялася особливо пильна увага з боку влади. Річ у тім, що радянська влада ще у 1940 р. закрила Петропавлівський монастир, у Архангельського конфіскувала землю й інвентар. У 1941 р. монастирі поновили свою діяльність, повернули собі власність, з чим, звісно, радянська влада не могла змиритися. Уповноважений по Ізмаїльській області О.Є. Остапенко зазначав, що Петропавлівський монастир продовжував жити «прорумунською» орієнтацією, що проявлялося у тому, що

⁶ Лисенко О.Є. Держава і релігійні конфесії в Україні (1943-1945 рр.) // Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ ст. Київ, 2004. Т. 2. С. 156-157.

⁷ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. с. Приморське Кілійського р-ну (01.01.1945 – 31.12.1961). С. 273.

⁸ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Ізмаїльська Архієпископія. Арк. 41.

⁹ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Загальна. Арк. 1-2; Спр. Благочинного Ізмаїльської Єпархії священника Ісидора Сухова (12.04.1947 – вересень 1952). Арк. 57-58.

¹⁰ Федорова А.І. Антирелігійна кампанія... С. 77-78.

старообрядці у своїх богослужіннях поминали румунського митрополита Тихона (Качалкіна). Такий стан речей О.Є. Остапенко пояснював і тим, що московський архієпископ Іринарх не виявляв активності відносно старообрядництва західних областей, а ізмаїльський старообрядницький єпископ Арсеній (Лисов), «людина не радянська, вкрай обмежена, безхарактерна, не здатна боротися з відхиленнями монастирського побуту»¹¹.

Дехто пропонував закрити Петропавлівський монастир і перевести монахів до Архангельського монастиря. Єпископ виступав категорично проти цього, зазначаючи, що всі негаразди через те, що монастирі не отримують жодної допомоги (для порівняння: у роки війни румунський уряд виділяв кошти на підтримку монастирів¹²).

Питання долі монастирів на цьому зібранні залишилося відкритим.

2) *Про церковнослов'янські школи.* В єпархії спостерігався духовно-моральний занепад. Єпископ наводив приклад: у випадку невчасної явки на богослужіння уставника в церквах на початок служби нема кому прочитати «Отче наш» або проспівати «Господи помилуй». Тому визнавав велику потребу в школах, які б функціонували з дозволу держави. Заява від Никольської громади м. Ізмаїл на відкриття школи поступила ще 28 вересня 1945 р.¹³, інші громади владики просив долучитися до процесу.

Зібравши заяви, вже 16 листопада 1945 р. єпископ Арсеній просить уповноваженого по Ізмаїльській області О. Остапенка виклопотати перед вищими органами дозвіл на здійснення занять з церковнослов'янського старообрядницького співу та читання при кожній старообрядницькій громаді. Ці заняття планували проводити по дві години на день у вільний час винятково для охочих, не з метою надати їм спеціальної духовно-церковної освіти, а у вигляді репетицій або вправ для учасників церковного богослужіння¹⁴. На жаль, відповіді серед документів на цей запит не виявлено. Насмілимося припустити, що дозволу так і не отримали, тим паче, що присутність молоді у громадах та її участь у релігійному житті не входило до планів радянської держави.

У рамках означеного питання єпископ звертав увагу на необхідність постановки правильного церковного співу¹⁵: виправити усілякі «гаки, гики, уа, гага», неправильну вимову слів, будь-які «непристойні для стороннього вуха звуки». Також пропонував старих уставників замінити на більш освічених молодих. На заперечення, що ніким замінити, відповів: «Не нужно унывать! Война закончена... и с каждым днем замечается возвращение наших доблестных защитников нашей Родины, среди которых есть множество наших родных старообрядцев, из которых многие найдутся способны заменить отсталых уставщиков, ничего не дающих церкви Христовой»¹⁶.

3) *Про єпархіальний адміністративний порядок.* Запроваджувалося суворе діловодство на вимогу як Московської архієпископії, так і влади. На зборах єпархіальним канцеляристом обрали протоієрея Івана Сичова з окладом 500 крб. на місяць від всієї єпархії, а також ухвалили створити фонд для канцелярських потреб у розмірі 200 крб. на місяць.

¹¹ Ibid. С. 77.

¹² Михайлуца М.І. Православна церква... С. 298.

¹³ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Загальна. Арк. 18.

¹⁴ Ibid. Арк. 28.

¹⁵ Церковний спів в регіоні надто різнився від «московського», тому ще з початку ХХ ст. неодноразово намагалися його уніфікувати.

¹⁶ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Загальна. Арк. 43в.

4) *Утримання єпископа*. Була визначена сума від кожного приходу для забезпечення єпископа: від Ізмаїльської Никольської церкви, Вилківської Різдваної, с. Жебріяни, Анновка – по 3000 крб., Ізмаїльської Різдваної – 600, м. Кілія, с. Стара Некрасівка – по 2500, Вилківської Никольської, с. Муравлівка, Нова Некрасівка, Зв'язочка – по 2000, Корячка – 1500, Подковка – 1000, Коса – 500). Кожна громада мала терміново виплатити залишок за 1945 р., а на вимогу єпископа у короткий термін внести й суму за 1946 р.

5) *Щодо призначення єпархіальної ради*. Запропоновану єпископом раду у складі декількох священників і мирських осіб для вирішення термінових і важливих питань, рішення якої мала виконувати вся єпархія, ухвалили не призначати, а в термінових випадках викликати єпархіальних представників.

6) *Про добрі, богоугодні справи*. На зборах за ініціативою єпископа ухвалили кожного свята та неділі збирати гроші на користь інвалідів Вітчизняної війни, про збори щомісячно докладати єпископу¹⁷. Таким чином єпархія долучалася до патріотичних рухів країни.

Також на зібранні єпископ Арсеній нагадував, що за новим адміністративним порядком про будь-які зміни (переобрання церковних попечителів, уставників, паламарів, хто вибув з якої посади, хто новий з'явився) терміново у письмовій формі інформувати єпископію, а та, у свою чергу, уповноважені органи. Адже саме владні органи приймали рішення про переведення священників, реєстрацію/закриття громад; будь-які переміщення єпископа, ієреїв, дияконів супроводжувалися документом про відрядження, яке надавалося з дозволу уповноваженого. Так, уповноваженому доповідали, що 6 грудня 1945 р. єпископ Арсеній поставив у протоієрєв Івана Сичова, 15 лютого 1946 р. – на священника у с. Корячка Ананія Смирнова, 6 червня 1946 р. зі складу попечителів старообрядницького приходу с. Коса вибув І.М. Іванов через судову справу, замість нього введений Г. Квасников¹⁸. Впродовж 1946-1947 рр. на вимогу архієпископії та культів збиралися також анкети по кожному священнику¹⁹.

З 27 жовтня до 2 листопада 1945 р. єпископ Арсеній разом з секретарем протоієреєм І.Я. Сичовим перебував у відрядженні в Києві за наказом Ради у справах релігійних культів²⁰, де мав зустріч з уповноваженим по УРСР П.І. Вільховим

На нараді 23 листопада 1945 р. єпископ звітував про зустріч з П.І. Вільховим. Зазнав, що він цікавився положенням єпархії, кількістю приходів і монастирів, яку назву мають, кількістю священників тощо. Уповноважений запропонував створити та негайно затвердити раду з 4-х священників, які будуть допомагати в управлінні єпархією, кандидатури були з ним обговорені. Отже, єпархіальна рада, від створення якої на зборах 17 жовтня 1945 р. відмовилися, була на вимогу П. Вільхового затверджена 23 листопада у складі: двох протоієреїв – Симеона Деткова та Максима Кирсанова, та двох священноієреїв – Кипріяна Леонова та Ісидора Сухова²¹. Священник Никольської церкви в Ізмаїлі Кипріян Леонов затверджувався заступником єпископа, не тому, що ця кандидатура найбільше симпатизувала єпископу (він хотів бачити заступником когось з протоієреїв), а через

¹⁷ Ibid. Арк. 2, 7.

¹⁸ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Благочинного... Арк. 32, 41, 47.

¹⁹ Пригарин А.А. Автобиографические материалы...

²⁰ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Благочинного... Арк. 28, 29.

²¹ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Загальна. Арк. 45, 50; Спр. Благочинного... Арк. 51.

близькість розташування (епархія знаходилася при Никольській церкві). Він ставав першим помічником в управлінні єпископією, розпорядження, рішення за його підписом мала виконувати вся епархія.

Релігійна діяльність підпадала і під оподаткування. Наприкінці 1945 р. Ізмаїльський міський фінансовий відділ вимагає від єпископа Арсенія виплатити до 1 січня 1946 р. за єпископську місію податок у розмірі 13 715 крб. за 1945 р. 22 грудня 1945 р. єпископ звертається до християн Ізмаїльської епархії про матеріальну допомогу, оскільки знаходився майже без грошей і не міг виплатити таку непомірну суму, «в іншому випадку я буду конфіскований або змушений відмовитися бути єпископом»²².

25 червня 1946 р. єпископ Арсеній відвідав Петропавлівський монастир, де відбулася єпархіальна рада у складі настоятеля монастиря священноінока Климента Ізотова, протосвященників Максима Кирсанова, Симеона Деткова, священників Кипріяна Леонова, Моісея Сипаткіна, Ісидора Сухова, Євпсихія Сухова, протодіакона Іоана Сичева та вилківських церковних попечителів С.М. Сивизина та К.Я. Воронова. На зборах вирішувалися справи монастирів епархії: зобов'язали кожную громаду надати матеріальну допомогу не менш як по 200 крб. для подальшого існування Петропавлівського монастиря та благоустрою саду; питання об'єднання чоловічих монастирів знову не знайшло підтримки; управління Архангельським монастирем покладалося на архідіякона Макарова Феоклія під наглядом єпископа Арсенія, який обіцявся тимчасово переїхати до монастиря; постало питання щодо неможливості перебувати в Муравлівському монастирі одночасно священноінока Тавріона Сметаніна та його дружини білиці Февранії.

У цей день відбулося ще одне засідання з фінансових справ. Ухвалили: з травня 1946 р. єпархіальний канцелярський фонд збільшити на 300 крб., з 200 до 500 крб.; зобов'язали кожную громаду вислати гроші на користь архієпископських потреб (Ізмаїльську Никольську – 4000 крб., Ізмаїльську Різдвяну – 500, м. Кілія, с. Жебріяни Муравлівки – по 2500, Вилківську Різдвяну – 1000, Вилківську Никольську, с. Корячка, Стара та Нова Некрасівки – по 2000, Подковка, Анновка та Зв'язочка – по 1000)²³.

Положення епархії у голодні 1946–1947 рр. було надто складним. Щоб зекономити свої матеріальні статки та подбати про монастир єпископ Арсеній на початку серпня 1946 р. їде до Архангельського монастиря в с. Нова Некрасівка. Там він їв досхочу свіжої риби, пив воду з озера Ялпуг, внаслідок чого захворів на малярію. На початку вересня досить слабкий прибув до Ізмаїлу. Напередодні свята Різдва Богородиці дивним чином опинився на березі Дунаю у забороненій військовій смузі, на питання чітко відповісти не міг. Повернувшись додому став буянити, кудись бігти. Лікар, якого викликали, вирішив направити хворого до психіатричної лікарні м. Чернівці, але його вмовили дати направлення до місцевої лікарні, де владика пробув декілька тижнів. 6 листопада лікарі засвідчили, що він страждає трьома хворобами: загальним артеріосклерозом, міокардитом і неврас-тенією, потребує довготривалого відпочинку та догляду²⁴. За їх порадою владика поїхав до жіночого монастиря у с. Муравлівка.

Голод і відсутність дієвого єпископа накладали свій відбиток на стан епархії. Важ-

²² МА. Ф. Ізмаїльська епархія. Спр. Загальна. Арк. 34.

²³ Ibid. Арк. 49

²⁴ Ibid. Арк. 14.

ливі єпархіальні питання єпископ Арсеній за станом здоров'я вирішувати не міг, священник о. Кипріян, як заступник єпископа, не наважувався самостійно їх розв'язувати. Архієпископ Іринарх, у свою чергу, висловлював незадоволення, що ніхто не приїздить, не доповідає про положення справ в єпархії. 5 березня 1947 р. єпископ Арсеній сповіщав архієпископа з Муравлівського монастиря, що через хворобу та безгрошів'я затримується з поїздкою, писав: «В народі голод і злидні, мені нема подання та помочі, я потребую прожитку». Єпископ звертається до усіх приходів єпархії з проханням допомоги, було зібрано майже 3000 крб.²⁵, але поїздка до Москви так і не відбулася.

Протоієрей І. Сичов намагався на початку 1947 р. ініціювати скликання єпархіального з'їзду для вирішення положення єпархії, але люди не погодилися, бо на першому місці стояло питання голоду та неврожая²⁶.

На вимогу Московської архієпископії в єпархії були зібрані відомості по кожній старообрядницькій громаді та монастирях (табл. 1, 2).

Таблиця 1.

Список старообрядницьких громад Ізмаїльської єпархії на листопад 1946 р.²⁷

№	Назва міста, села	Назва храму	ПБ настоятеля	кількість		примітка
				дворів	осіб	
1	м. Ізмаїл вул. Крепостна № 99	в ім'я Николи Чудотворця	священник Леонов Ки- пріян Кондратич	415	2027	
2	м. Ізмаїл вул. Кутузова № 16	Різдва Христо- ва	священник Белов Кон- драт Якович	53	250	
3	м. Кілія	Покрова Пре- святія Бого- родиці	протоієрей Ісарев Анд- рій Афанасич	526	2087	другий свя- щенник Колодєєв Онуфрій Афанасійо- вич
4	м. Вилкове	Різдва Пресвя- тої Богородиці	протоієрей Кирсанов Максим Єлісеєвич	663	3057	другий свя- щенник Сипаткін Моїсей Ма- ркович
5	м. Вилкове	Святого Нико- ли Чудотворця	священник Сухов Євп- сихій Євфимович	388	1935	
6	с. Приморське Ізмаїл. обл. Кілійськ. р-н	Казанської Пресвятої Бо- городиці	протоієрей Детков Сі- мїон Сильвестрович	626	2928	

²⁵ Ibid. Арк. 20.

²⁶ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Листування з Єпископом Арсенієм Ізмаїльським. Арк. 65.

²⁷ Таблиця складена за: МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Ізмаїльська архієпископія. Арк. 29, 30, 43-55.

7	с. Корячка Ізмаїл. обл. Кілійськ. р-н	Преподобної Матері Парас- кеви	священник Смирнов Ананій Андронич	376	1763	
8	с. Подковка Ізмаїл. обл. Кілійськ. р-н	Св. Великому- ченика Дими- трія	священник Тупікін По- тапій Петрович	240	1137	
9	с. Муравлівка Ізмаїл. обл. Суворов. р-н	Покрова Пре- святої Богоро- диці	священник Романов Іоанн	485	1840	
10	с. Стара Не- красівка Ізма- їл. обл. Суво- ров. р-н	Іоана Богосло- ва	священник Філіпов Феодор Калістратич	540	3040	
11	с. Нова Некра- сівка Ізмаїл. обл. Суворов. р-н	Введення Пре- святої Богоро- диці	священник Сухов Іси- дор Дєєвич	494	2313	
12	с. Коса Ізмаїл. обл. Болград. р-н	Покрова Пре- святої Богоро- диці	священник Морозов Петро Семенович	85	306	
13	с. Анновка Ізмаїл. обл. Бородин. р-н	Покрова Пре- святої Богоро- диці	священник Коновалов Лука Георгійович	231	891	
14	м. Рені Ізмаїл. обл. вул. Дунайська № 25	Св. Николи Чудотворця	тимчасово приїжджає з м. Ізмаїл свящ. Белов Кондрат Яковлевич, пароплавом 6 год. їзди	25	70	
15	м. Болград Ізмаїл. обл.	Св. Арханг. Михаїла	приїжджає свящ. Белов Кондрат Як., автома- шиною 2 год. їзди	20	50	
			Всього	4752	21607	

Таблиця 2.
**Відомості по старообрядницьких монастирях Ізмаїльської області
на 21 квітня 1947 р.²⁸**

	Свято- Архангельський чоло- вічий монастир	Петро-Павлівський чоловічий монастир	Жіночий монастир Ускіновення Глави Іоана Предтечі
Адреса монастиря	с. Нова Некрасівка, Су- воровський р-н, Ізма- їльська обл.	м. Вилково, Ізмаїльсь- ка обл.	с. Муравлівка, Суво- ровський р-н, Ізмаїль- ська обл.
ПІБ настоятеля	священноіерей Рябов Онуфрій Ліпатович, 1885 р.н.	священноінок Ізотов Климент Феодулович, 1889 р.н.	священноінок Смета- нін Тавріон Микитич, 1872 р.н.

²⁸ Таблиця складена автором за: МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Ізмаїльська Архієпископія. Арк. 24-26.

Кількість монахів	без монахів та послушників, лише священник та архідиякон (монах)	6 монахів, 5 послушників	8 монахинь, 10 білиць, 5 дівчат-послушниць
Кількість земельної площі в монастирі	2,5 га орної землі під хлібні культури	0,5 га під городництво та фруктовий сад на 360 дерев (яблуні, груші та ін.)	1,5 га орної землі при монастирі
Трудове заняття монахів	обробка землі під хлібні культури	обробка саду та городу	обробка землі під хлібні культури, плетіння панчохів, лестонок та ін.
Коротка історія	заснований у 1866 р.	існує понад 100 років, коли й ким заснований точних даних не має	заснований у 1909 р. єпископом Петром

Безлад в Ізмаїльській єпархії сприяв тому, що у березні 1947 р. до неї відправили священника Панкратія Дементьєва та диякона Федора Полякова для вивчення ситуації на місці, виявлення «правильності чуток і донесень»²⁹. Після цих відвідин, 3 квітня 1947 р., єпископ Арсеній написав Відозву до священників і мирян Ізмаїльської єпархії, що за станом здоров'я не може управляти єпархією та благословляє звернутися до Московської архієпископії з проханням призначити тимчасового управителя, а його відправити «на покой» та надати забезпечення³⁰.

Рада Московської старообрядницької архієпископії 17 квітня 1947 р. звільнила єпископа Арсенія від управління Ізмаїльською єпархією та передала її у тимчасове управління сусідньому старообрядницькому єпископу Іосифу до скликання Освяченого Собору або до одужання єпископа Арсенія³¹.

3 15 серпня по 13 вересня 1947 р. єпископ Іосиф відвідав ввірену йому єпархію. Перебуваючи в Ізмаїлі, єпископ почув чимало скарг на єпископа Арсенія: «слабо вів справи, ніякої дисципліни не було, тому і духівництво йому не підпорядковувалось... і до хвороби неспроможний був управляти єпархією»³².

Під час візиту єпископ особисто оглянув монастирі, церкви Старої та Нової Некрасівки, Вилкова, Приморського, Карячки, Подковки, Муравлівки, Кілії. Зокрема, намагався з'ясувати суть конфлікту, в результаті якого кілійські старообрядці поділилися на дві партії – «адриївці» (священника Андрія Ісарьова) та «ільїнці» (священника Іллі Сосіна). У 1945 р. в цю справу втрутився уповноважений з релігійним культів по Ізмаїльській області О. Остапенко, був поставлений третій священник Онуфрій Колодєєв. Однак справа до того часу вирішена не була³³.

Єпископ Іосиф звертав увагу на налагодження у кожному приході діловодства, що

²⁹ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. м. Ізмаїл (1947–1953). С. 335, 341, 243.

³⁰ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. с. Анновка. С. 217.

³¹ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Листування... Арк. 26.

³² МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Благочинний протоієрей Ісидор Сухов (січень 1947 – січень 1961). С. 281–282.

³³ Ibidem.

дало свої результати. Серед документів архіву з 1947 р. чітко фіксуються всі приходи/розходи по єпархії, причому значна частина розходів – це утримання єпископа Арсенія.

По завершенню поїздки єпископ Іосиф писав до Москви, що доведеться прикласти чимало зусиль для підняття духовної дисципліни в єпархії, оскільки у свідомості людей єпископ потрібен лише для висвячення священників і дияконів, відвідувати приходи може винятково за запрошенням, церковно-громадське життя цілком може обходитися без єпископа. Пропонував архієпископу обрати власного єпископа на Ізмаїльську кафедру, оскільки вона знаходиться далеко від нього і зовсім чужа³⁴.

Зазначимо, що єпископ Арсеній неодноразово намагався повернути собі керівництво єпархією. Ще 29 травня 1947 р. він писав кишинівському єпископу, що здоровий і може управляти своєю паствою, на що просив благословення³⁵. Можливо, це прохання було обумовлено тим, що сам єпископ Іосиф у цей час був серйозно хворим, переніс операцію. Подібні прохання неодноразово надходили і в 1948 р., а наприкінці липня 1948 р. єпископ Арсеній навіть особисто їздив до Кишинева³⁶. Єпископством Арсеній сподівався покращити своє матеріальне становище. Але дозволу так і не отримав. У березні 1950 р. через хитросплетіння попечителів був відправлений на хутір Анновка, але це вже може стати темою іншої статті.

Таким чином, у серпні 1944 р. після визволення Бессарабії від румунської влади Ізмаїльська старообрядницька єпархія переходить у підпорядкування Московської архієпископії. 30 вересня 1945 р. єпископом Ізмаїльським юридично був визнаний Арсеній (Лисов). У перші повоєнні роки, опинившись під подвійним контролем архієпископії та уповноваженого з релігійних культур, створюється єпархіальна рада, призначається заступник єпископа, єпархіальний секретар, налагоджується діловодство. Активно збираються анкети священників, контролюється кількість приходів і вірян, особливо пильна увага приділяється монастирям. Через хворобу єпископа Арсенія справи з другої половини 1946 р. в єпархії майже не вирішувалися. Як наслідок: у 1947 р. Ізмаїльська старообрядницька єпархія назавжди перестала існувати як окрема. Причин цьому декілька – і надмірна бюрократія нової влади, і непомірні податки, і голод, і слабкий керівник, який не знайшов у собі сили подолати всі перепони та відстояти єпархію.

Висловлюю щире подяку доктору історичних наук, проф. О.А. Пригаріну за можливість ознайомитися з фотокопіями документів Мазаракіївського архіву.

Alla Fedorova

Izmail Old Believer Diocese in the first post-war years (1945-1947)

Abstract: The article, based on the poorly studied documents of the Archives from the Chisinau Diocese of the Russian Orthodox Old Believers Church, analyzes the situation of the

³⁴ Ibid. С. 293-294.

³⁵ МА. Ф. Ізмаїльська єпархія. Спр. Листування... Арк. 20, 25.

³⁶ Ibid. Арк. 34.

Izmail Old Believer Diocese in the first post-war years, when it passed from the subordination of the Belokrinitsa Metropolitanate to the Moscow Archdiocese. During this period, the activities of religious communities were under the watchful eye of both the Moscow Archdiocese and the Soviet government. Commissioners for religious affairs supervised and coordinated all movements of the bishop, priests, deacons, etc., gave permits for the community actions, etc.

The work highlights the issues that troubled the diocese in 1945-1947. - the position of monasteries, an increase in the spiritual and moral state of the diocese through attempts to create Church Slavonic schools, the creation of a diocesan council and the election of Kipriyan Leonov to be a deputy of bishop Arseny, material support for the bishop and newly elected secretary of the diocese I. Sychov, etc. The article presents data of the number of parishes are submitted and monasteries, their abbots, the number of parishioners, etc.

Excessive bureaucracy, exorbitant taxes, hunger, lack of money led to the illness of the Izmail Bishop Arseny (Lysov). This led to the situation there was no one to solve diocesan affairs. On April 17, 1947, the diocese was transferred to the management of the Chisinau Bishop Joseph (Morzhakov). Bishop Arseny repeatedly tried to regain control of the diocese, but it was to no avail. Since 1947, the Izmail Old Believer diocese has lost the position of a separate diocese forever.

Keywords: Old Believers, Izmail Old Believer Diocese, religious communities, monasteries, Bishop Arseny (Lysov)